

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

ในบทนี้จะเป็นการอธิบายถึงประโยชน์ที่ชุมชนยี่สารได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สาร ได้ดังต่อไปนี้

6.1 ประโยชน์ที่ชุมชนยี่สารได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว นั่นคือ การที่คนในชุมชนมีสิทธิและความสามารถที่จะกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองตามศักยภาพ หรือ ตามความต้องการอย่างแท้จริงของชุมชน เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นจะเป็นกลุ่มคนที่จะได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยตรง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้จำแนกประโยชน์ที่ชุมชนยี่สารได้รับจากการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ด้านคือ ทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านสังคม โดยเฉพาะประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจที่จะมีผลต่อการขับเคลื่อนของกระบวนการมีส่วนร่วมมากที่สุด เพราะหลักการสำคัญประการหนึ่งของการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นั่นคือ ต้องสร้างผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในชุมชนและสามารถกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน (พจนานวน สนวนศรี, 2546: 12) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงจะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้วางไว้ซึ่งผลการศึกษาพบว่า

6.1.1 ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ

ผลการศึกษาประโยชน์ที่ชุมชนยี่สารได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางด้านเศรษฐกิจพบว่า การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นโดยคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร องค์การชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวและสามารถกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชนที่มีความสามารถสอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนยี่สารออกตามฐานของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้ง 3 ด้านได้ดังตารางที่ 6.1

ตารางที่ 6.1 แสดงประโยชน์ที่ชุมชนยี่สารได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	กิจกรรมการท่องเที่ยว	กลุ่มที่ได้ประโยชน์	ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์	-	-	-
การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ	มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	คนในชุมชนท้องถิ่นที่เข้าร่วมกับพิพิธภัณฑสถาน	ค่าจ้าง
	ล่องเรือดูอ่าวบางตะนูน	คนนอกชุมชน	-
การท่องเที่ยวเชิงสังคม-วัฒนธรรม	รับประทานอาหารพื้นถิ่น	คนในชุมชนท้องถิ่นที่เข้าร่วมกับพิพิธภัณฑสถาน	ค่าอาหาร
	ชมเตาเผาถ่าน	-	-
	กลุ่มมัคคุเทศก์	คนในชุมชนท้องถิ่นที่เข้าร่วมกับพิพิธภัณฑสถาน	รายได้จากการขายสินค้าในรูปแบบของเงินปันผล

(ที่มา : ผู้วิจัย, 2551)

จากตารางดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าชุมชนยี่สารมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวสูง ซึ่งก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชนท้องถิ่นที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดขึ้นภายใต้การจัดการของคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถานเขายี่สารโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติของคนในชุมชนที่พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้ชุมชนมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น (Mean = 3.25, S.D. 0.97) และช่วยให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน (Mean = 3.10, S.D. = 1.24)

แต่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สารก็ยังมีขนาดของนักท่องเที่ยว และความถี่ของการจัดกิจกรรมที่ค่อนข้างน้อย ดังนั้น รายได้ที่มาจากนักท่องเที่ยวจึงมีจำนวนที่ไม่เพียงพอที่ชาวชุมชนจะรู้สึกถึงความคุ้มค่าที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการบริหารพิพิธภัณฑสถานในการร่วมกันพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ ขึ้นมาในชุมชน ทำให้จำนวนคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมลดจำนวนลงไปในขณะที่ภาคเอกชนในชุมชนที่มีงบและอิสระในการลงทุนมากกว่าเข้ามาช่วยรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่คล้ายคลึงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดโดยคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร ทำให้การกระจายรายได้ให้กับชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่น้อย (Mean = 2.75, S.D. = 1.07) เนื่องจากประโยชน์ส่วนใหญ่ตก

อยู่กับกลุ่มธุรกิจภาคเอกชนในชุมชน เช่น ร้านขายอาหาร ขายสินค้าพื้นถิ่นในชุมชน หรือธุรกิจการให้บริการที่พัก เป็นต้น

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนยี่สารทางด้านเศรษฐกิจคือทำให้เกิดการสร้างงานและรายได้ให้กับชุมชน แต่เนื่องจากพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนยังเป็นไปได้ช้าจากการขาดงบประมาณ และบุคลากร อีกทั้งนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนไม่มากนัก อีกทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้การจัดสรรประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจไม่ครอบคลุมกับคนในชุมชนส่วนใหญ่

ตารางที่ 6.2 ความคิดเห็นของชุมชนยี่สารต่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ

ความคิดเห็น	เห็นด้วยมากที่สุด (5)	เห็นด้วยมาก (4)	ปานกลาง (3)	ไม่เห็นด้วยมาก (2)	ไม่เห็นด้วยที่สุด (1)	รวม	Mean	S.D.	แปลผล
1) จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวชุมชนยี่สารเพิ่มขึ้นทุกปี	7	75	41	36	6	165	3.25	0.97	ปานกลาง
2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สารก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ชาวชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม	4	31	50	50	30	165	2.57	1.07	น้อย
3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สารช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	9	82	15	34	25	165	3.10	1.24	ปานกลาง

(ที่มา : ผู้วิจัย)

6.1.2 ผลประโยชน์ทางด้านสังคม

หลักการสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านสังคมคือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทำงานเพื่อชุมชนสามารถรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ได้ ซึ่งในอดีตชุมชนยี่สารก็ประสบปัญหาการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเองโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่เมื่อได้รับคำแนะนำจากนักวิชาการภายนอกท้องถิ่นก็ช่วยให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของโบราณวัตถุซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้ง 4 ขั้นตอน ทำให้คนในชุมชนได้เข้าใจถึงมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนได้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนของการดำเนินงานที่มีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าขั้นตอนการมีส่วนร่วมอื่น ซึ่งได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่างๆ เช่น แรงงาน งบประมาณ หรือทุนทรัพย์ ในการการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมชุมชน จึงสอดคล้องกับทัศนคติของคนในชุมชนยี่สารที่ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิง

นิเวศของชุมชนยี่สารก่อให้เกิดการฟื้นฟูอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และโบราณสถาน อย่างเป็นรูปธรรม (Mean = 3.56, S.D. 0.68) ในขณะที่เดียวกันก็ยิ่งช่วยก่อให้เกิดการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมเช่นกันในระดับที่เห็นด้วยมาก (Mean = 3.44, S.D. 0.79)

สรุปได้ว่าประโยชน์ที่ชุมชนยี่สารจะได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า ทางด้านสังคมผลประโยชน์ที่ชุมชนยี่สารได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีลักษณะเด่นที่สุดคือทำให้เกิดการฟื้นฟูอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และโบราณสถานในชุมชน เนื่องจากการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่สุดของชุมชน และเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชนอย่างได้ผลที่สุด นั่นคือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือที่ช่วยอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนยี่สารได้เป็นอย่างดีจากการจัดตั้งกลุ่มเปลือกไม้ที่ช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงกิจกรรมการรับประทานอาหารพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนที่ช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

ตารางที่ 6.3 ความคิดเห็นของชุมชนยี่สารต่อผลประโยชน์ทางด้านสังคม

ผลที่ได้จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	Mean.	S.D.	แปลผล
1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สารก่อให้เกิดการฟื้นฟูอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และโบราณสถาน อย่างเป็นรูปธรรม	3.56	0.68	มาก
2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สารก่อให้เกิดการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม	3.44	0.79	มาก
3) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน	3.29	1.01	ปานกลาง
4) จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวชุมชนยี่สารเพิ่มขึ้นทุกปี	3.25	0.96	ปานกลาง
5) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สารก่อให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างเป็นรูปธรรม (เช่น ชาวบ้านมีความตระหนักรู้มากขึ้น รายได้จากการท่องเที่ยวนำไปใช้ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ฯลฯ)	3.13	1.04	ปานกลาง
6) การพัฒนาสาธารณูปโภคของชุมชน (เช่น ถนน ประปา โทรศัพท์) เป็นผลจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สาร	3.13	1.19	ปานกลาง
8) ท่านพอใจกับผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนยี่สาร	2.92	1.32	ปานกลาง

สรุปได้ว่า ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจที่ชุมชนยี่สารได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว คือ ช่วยให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนยี่สารจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นทุกปี แม้ว่าจะมีการกระจายรายได้ที่ไม่ทั่วถึงซึ่งรายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่

กับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องเพียงไม่กี่กลุ่ม เช่น ร้านขายอาหาร การให้บริการที่พัก แต่ในด้านสังคมและวัฒนธรรมกลับได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้ได้เป็นอย่างดีที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือการรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชนไว้ได้ และทางด้านสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะเด่นที่สุดคือทำให้เกิดการฟื้นฟูอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และโบราณสถานในชุมชนจากการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารขึ้น ซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนต้องอาศัยปัจจัยดังต่อไปนี้

6.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

จากบทที่แล้วสามารถสรุปองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นภายในชุมชนเขายี่สาร ในบทนี้จึงนำองค์ประกอบดังกล่าวนำมาเป็นฐานในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์และการใช้แบบสอบถามกับชาวชุมชนเขายี่สารเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล และแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกผลการศึกษา ดังนี้

6.2.1 ปัจจัยภายใน

6.2.1.1 ชุมชนในท้องถิ่น

ชาวบ้านในชุมชนมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือผู้นำชุมชนและคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารมาโดยตลอด (ร้อยละ 49.09) และมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองที่สามารถอธิบายให้กับนักท่องเที่ยวได้ (เบญจวรรณ พยนต์ชัย, สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2551) ชาวชุมชนจึงเป็นกำลังสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในฐานะที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถดำเนินอยู่ต่อไปได้ ซึ่งจะได้ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด ดูแลพื้นที่ ให้คำแนะนำที่ดีแก่นักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ

ดังนั้น เมื่อมีนักวิชาการภายนอกเข้ามาให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นจากโบราณวัตถุที่หาพบได้ในชุมชนเอง ชาวชุมชนเขายี่สารจึงให้ความสนใจที่จะทราบเรื่องราวในอดีตเป็นผลให้ชุมชนเขายี่สารเกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของตนเองดังจะพบว่าเหตุผลหนึ่งที่ชาวชุมชนเขายี่สารเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนอกเหนือจากผู้นำชุมชนเป็นฝ่ายเชิญชวนแล้ว อีกเหตุผลต่อมาคือชาวชุมชนคิดว่าตนเองมีความรู้ที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวในชุมชน (Mean = 2.72, S.D.1.32) โดยเฉพาะเรื่องโบราณวัตถุเก่าแก่ของชุมชนที่สามารถให้รายละเอียดสถานที่ค้นพบ รวมถึงร่วมกันแสวงหาโบราณวัตถุมาเพิ่มเติมให้กับพิพิธภัณฑ์ (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2543) จึงกล่าวได้ว่ากรมประวัติศาสตร์ร่วมกันของชาวชุมชนเขายี่สารเป็นปัจจัยสำคัญที่

ทำให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนและสร้างความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของ
พิพิธภัณฑสถานเขายี่สาร

6.2.1.2 ผู้นำชุมชน

เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันชาวชุมชนให้เข้ามามีส่วน
ร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ (กำนัน) ผู้นำทางธรรมชาติ (ผู้
อาวุโส พระภิกษุสงฆ์) เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเขายี่สาร ซึ่งในกลุ่ม
ผู้นำชุมชนของชุมชนเขายี่สาร ประกอบด้วย 3 ฝ่ายด้วยกันคือ กำนัน เจ้าอาวาส และผู้เฒ่าผู้แก่ของ
หมู่บ้าน เนื่องมาจากในอดีตชุมชนเขายี่สารดำรงอยู่ในชุมชนที่เกือบปิดมาเกือบตลอดทำให้เกิดความ
ผูกพันของชุมชนค่อนข้างสูงจากระบบเครือญาติและวัฒนธรรมชุมชนซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป โดย
กำนันจะเป็นผู้เริ่มต้นในแผนการพัฒนาที่มาจากทางราชการ ส่วนเจ้าอาวาสจะเป็นผู้นำในส่วน
ของงานทางด้านสังคมของชุมชนที่นอกเหนือจากจะช่วยให้คำปรึกษาแล้วก็ยังรับหน้าที่เป็นแม่บ้าน
อยู่เสมอ โดยใช้วัดทำหน้าที่เป็นแหล่งกระจายข่าวของชุมชนเขายี่สาร แต่ไม่ว่าการพัฒนาในด้านใดก็
ตามก็ต้องเข้ามาขอคำปรึกษาความคิดเห็นของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนด้วย ซึ่งในการจัดตั้ง
พิพิธภัณฑสถานเขายี่สารขึ้นมาก็เป็นไปตามลักษณะเดียวกันนี้ นั่นคือ กำนันและเจ้าอาวาสมีส่วน
ในการสนับสนุนพิพิธภัณฑสถานมาโดยตลอด อีกทั้งยังมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อความคิดเห็นของชาว
ชุมชนทำให้สามารถดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมได้ ดังนั้นกลุ่มผู้นำชุมชนจึงเป็นองค์กรที่มีผลต่อ
การมีส่วนร่วมของชุมชนเขายี่สารเป็นอย่างมาก จึงพบว่าสาเหตุแรกที่ชาวชุมชนเขายี่สารเข้ามามีส่วน
ร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงมาจากการถูกชักชวนจากผู้นำชุมชน (Mean 3.67,
S.D. 1.20)

6.2.1.3 องค์กรชุมชน

ในกรณีนี้หมายถึง องค์กรที่มาจากการจัดตั้งของชุมชนเองคือ คณะกรรมการ
พิพิธภัณฑสถานเขายี่สารที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งของกลุ่มผู้นำชุมชนที่ต้องการองค์กรหลักขึ้นมาเพื่อ
ดูแลบริหารพิพิธภัณฑสถานเขายี่สารโดยตรง ซึ่งกลุ่มผู้นำชุมชนก็ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคณะ
กรรมการบริหารในด้านที่ปรึกษา แต่ด้านการดำเนินงานมาจากคนในชุมชนเขายี่สารเองที่มีความรู้
ความสามารถ ดังได้กล่าวไปแล้วว่ากลุ่มผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม
ดังนั้น จึงส่งผลให้คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถานเขายี่สารเป็นอีกองค์กรหลักสำคัญที่ทำให้
เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนเขายี่สารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Mean = 3.75, S.D. 0.91)

ปัจจุบันคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถานเขายี่สารได้ลดขนาดลง สาเหตุมา
จากการขาดระบบการจัดการกระจายผลประโยชน์ที่ไม่ทั่วถึง เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่
เอื้อให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากนัก ส่งผลให้คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑสถานเขายี่
สารอ่อนแอลง การดำเนินงาน

6.2.1.4 องค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร (อบต.ยี่สาร)

บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 (ฉบับปัจจุบัน) กำหนดไว้ว่ารัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ สงวน บำรุงรักษาและคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนในรูปของการมีส่วนร่วม ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นดังนั้น อบต. ยี่สารมีหน้าที่ประสานงานทั้งในแนวนอน (Horizontal) ระหว่างหน่วยงานต่างๆ และแนวตั้ง (Vertical) คือการเชื่อมโยงนโยบายของรัฐเข้ากับการมีส่วนร่วมของประชาชน เชื่อมโยงภารกิจของรัฐเข้ากับภารกิจของท้องถิ่น

แต่ในทางปฏิบัติจริงการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาก็ไม่มีการกำหนดแผน เพื่อการพัฒนาทางด้านสังคมหรือเศรษฐกิจโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเท่าที่ควร เนื่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมาสมาชิกอบต.ขาดประสบการณ์ ไม่เข้าใจบทบาท หน้าที่ ขาดความชัดเจนใน ภาระการถ่ายโอนงานจากภาครัฐโดยเฉพาะการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งหากมีความ เข้าใจในหน้าที่ของ อบต.ที่ชัดเจนแล้ว อบต.จะเป็นองค์กรหลักที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ โดยการสนับสนุนงบประมาณ การออกข้อบังคับที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วม

ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สารไม่มีบทบาทกับการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนยี่สารโดยตรง นอกจากการประสานงานเพื่อช่วยเหลือระหว่างคณะกรรมการบริหาร พิพิธภัณฑ์และนักท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาเชิงกายภาพที่อำนวยความสะดวกต่อธุรกิจการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น การพัฒนาระบบคมนาคม โครงการขยายระบบ สาธารณูปโภค สาธารณูปการในชุมชนรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวด้วย โดยชาวชุมชนยี่สารมีความคิดเห็นว่า อบต.ซึ่งเป็นหน่วยงานส่วนท้องถิ่นควรเข้ามามีส่วนร่วมกับชาวชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากขึ้น

6.1.1.5 วัฒนธรรมชุมชน

นอกจากนี้แล้วยังพบว่า วัฒนธรรมชุมชน ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งของการมีส่วนร่วมของชุมชนยี่สาร เนื่องจากสภาพพื้นที่ของชุมชนยี่สารที่ตั้งอยู่ห่างไกล และโดดเดี่ยว เป็นสิ่งที่ทำให้ การดำรงชีวิตของชุมชนเป็นไปได้อย่างยากลำบาก กลายเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้ชาวชุมชนยี่สาร ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนและการรวมกลุ่มกันค่อนข้างสูง ซึ่งวัฒนธรรมชุมชน คือ ความมีน้ำใจ การช่วยเหลือกันเองภายในชุมชน และระบบเครือญาติ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2546: 102) จึงยังสามารถพบเห็นได้อยู่ภายในชุมชนยี่สารที่ได้สร้างระบบเครือญาติขึ้นในชุมชน (สังคม และวัฒนธรรม ชุมชนคนยี่สาร, 2545) พบว่ากว่า 90% มีความเป็นเครือญาติกัน จึงอธิบายได้ว่า เหตุที่ชาวชุมชนยี่สารให้ความเคารพนับถือผู้นำชุมชนได้แก่ กำนัน ผู้เฒ่าผู้แก่ และพระก็เป็นส่วน

หนึ่งของวัฒนธรรมเครือญาติดังกล่าว เมื่อกลุ่มผู้นำชุมชนต้องการที่จะขอความร่วมมือจากชาวชุมชนเยี่สารจึงมักจะประสบความสำเร็จรวมถึงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้านเขาเยี่สารด้วย เช่น การระดมทุนจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานโดยใช้ศาสนพิธีอย่างการทอดกฐินเป็นวิธิต่างศาสนาที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนเยี่สาร

สรุปได้ว่า ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนเยี่สารประกอบไปด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ ชุมชนในท้องถิ่น ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบล และ วัฒนธรรมชุมชน โดยแต่ละปัจจัยมีความสัมพันธ์กันดังต่อไปนี้ ผู้นำชุมชนและชุมชนท้องถิ่นเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีส่วนร่วมกันภายใต้วัฒนธรรมชุมชนแบบเครือญาติเดียวกัน นอกจากนี้ องค์กรบริหารส่วนตำบลซึ่งถูกกำหนดหน้าที่โดยตรงที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนก็ยังเป็นองค์กรที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ ปัญหาคือทำให้ยังขาดประสบการณ์ในการพัฒนาหรือมีความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมอีกทั้งโครงสร้างการบริหารของ อบต.ที่มีการจัดตั้งบุคลากรกลับมาจากส่วนกลางก็ทำให้องค์กรบริหารส่วนตำบลไม่ตอบสนองความต้องการแท้จริงของชุมชนได้ จึงทำหน้าที่ได้เพียงให้การสนับสนุนในการพัฒนาทางด้านกายภาพ และการประสานงานการท่องเที่ยวภายในชุมชนเท่านั้น

6.2.2 ปัจจัยภายนอก

6.2.2.1 แผนและนโยบายในการพัฒนาการมีส่วนร่วม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

รัฐบาลได้กำหนดให้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบนำในการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นต้นมาจนกระทั่งถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ให้ความสำคัญกับคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทุกด้าน และส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรชุมชนและท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ส่งผลให้มีการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น แนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงถูกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำมาปรับใช้ให้มีความสอดคล้องกันตั้งแต่ในระดับประเทศ ระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นตามจุดมุ่งหมายที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการพัฒนาในด้านต่างๆ

นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ พ.ศ. 2544

การจัดการการท่องเที่ยวโดยทั่วไปเป็นการพัฒนาที่สร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและรายได้จากนักท่องเที่ยวมากกว่าที่จะคำนึงถึงการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทำให้

แหล่งท่องเที่ยวหลายๆ แห่งประสบความเสื่อมโทรม จึงจำเป็นต้องมีมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวที่ดีที่ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์เข้าด้วยกัน รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมคือการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัจจุบันแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการตอบรับจากฝ่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนโดยเฉพาะภาครัฐที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวของประเทศโดยตรงได้จัดทำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งระบบ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เน้นย้ำถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนของประชาชน

แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร

สำหรับนโยบายในด้านการท่องเที่ยวของชุมชนยี่สารนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร ได้กำหนดนโยบายดังกล่าวไว้ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ (ปี พ.ศ. 2550 – 2552) ในหัวข้อการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการให้บริการ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการให้บริการ ไว้ 4 โครงการ ซึ่งได้แก่ โครงการที่ 1 ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โครงการที่ 2 ก่อสร้างร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นและศูนย์ บริการการท่องเที่ยว โครงการที่ 3 จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและฝึกอบรมมัคคุเทศก์ และ โครงการที่ 4 จัดทำป้ายหมู่บ้าน ถนนสถานที่แหล่งท่องเที่ยว อย่างชัดเจน ซึ่งแผนการพัฒนาดังกล่าว ล้วนแล้วแต่เป็นโครงการสนับสนุนการท่องเที่ยวในเชิงกายภาพ ส่วนยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคนและสังคม ถูกกำหนดไว้แยกจากยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างชัดเจน แต่แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคมดังกล่าวทางองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร ยังไม่ได้กำหนดโครงการในการพัฒนาที่มุ่งเน้นในเรื่องของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเลย ซึ่งตรงนี้นับเป็นจุดอ่อนที่สำคัญ เมื่อยุทธศาสตร์พื้นฐานของการพัฒนาไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงยังคงเป็นเพียงแนวทางปฏิบัติซึ่งยากที่จะพัฒนาต่อเนื่องให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม

6.2.2.3 ความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกชุมชน

การที่องค์กรภาครัฐมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถจัดการดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากความล่าช้าของระบบราชการตลอดจนบุคลากรภาครัฐมีจำนวนไม่เพียงพอที่จะดูแลได้อย่างทั่วถึง ทำให้องค์กรพัฒนาเอกชนได้เข้ามามีบทบาทร่วมกับภาครัฐในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนนับได้ว่าเป็นองค์กรที่มีบทบาทมากขึ้น

อีกทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นองค์กรภาคประชาชนที่มีศักยภาพในการดำเนินงานด้านต่างๆ พร้อมกว่าประชาชน เนื่องจากเป็นกลุ่มองค์กรที่มีทุนทรัพย์ บุคลากรและ

ความรู้ความสามารถสูงกว่าชุมชน ในชุมชนยี่สารก็พบว่ามูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ เป็นมูลนิธิที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการรวบรวมข้อมูลหลักฐานทางวัฒนธรรม ตลอดจนส่งเสริมการอนุรักษ์ พัฒนาและเผยแพร่ชุมชนยี่สารออกสู่สาธารณชน และให้ความช่วยเหลืองานทางด้านวิชาการให้แก่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติยี่สาร ได้สร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนยี่สารจึงเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วม และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เป็นอีกหนึ่งองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนยี่สารและให้คำแนะนำและช่วยเผยแพร่กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนยี่สารมาโดยตลอด รวมทั้งสถาบันการศึกษาอย่างเช่น มหาวิทยาลัยศิลปากรก็เข้ามาช่วยให้ความองค์ความรู้กับชาวชุมชนยี่สารด้วย

สรุปได้ว่าปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยี่สารมีอยู่ 3 ปัจจัยคือ 1. แผนและนโยบายในการพัฒนาการมีส่วนร่วม 2. ความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกชุมชน แม้ว่าภาครัฐมีแนวทางนโยบายการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น หรือการรับรองสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วม (พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535) ในการดูแลรักษาอนุรักษ์สภาพแวดล้อม แม้ในแนวทางนโยบายแห่งรัฐไม่ว่าจะเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติจะส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวก็ตาม แต่ภาครัฐก็ยังไม่ได้นำไปปฏิบัติใช้อย่างจริงจัง การให้ประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

6.3 อภิปรายผล

แนวนโยบายของรัฐในด้านการท่องเที่ยวยังคงมีลักษณะที่สวนทางกันอยู่คือ ต้องการที่จะสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ภาครัฐยังคงให้ความสำคัญกับรายได้มากกว่าการอนุรักษ์ จึงทำให้นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้นำไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

อีกทั้งการจัดทำแผนนโยบายทางด้านการท่องเที่ยวก็ถูกกำหนดขึ้นจากส่วนกลางจึงอาจจะไม่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับในบางพื้นที่ ซึ่งควรจะต้องให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่เป็นจัดทำแผนการจัดการในแหล่งท่องเที่ยว นั้น โดยให้ส่วนกลางเป็นผู้พิจารณาและให้ความเห็นชอบกับแผนงานนั้น

สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนยี่สารนั้นมีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่หลายองค์กรเช่น คณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑน์ หรือองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งควรจะต้องมีการร่วมกันจัดทำ แผนที่สอดคล้องกัน และเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดง ความคิดเห็นและเสนอแนะในการจัดทำแผนดังกล่าวด้วย เพื่อที่จะทำให้เกิดความร่วมมือจากทุก ภาคส่วนและช่วยลดความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนซึ่งจะ ช่วยให้มีการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น